Приказ / Review

Слика пса у фолклору и у савременом друштву

Љубинко Раденковић, *Пас наш пријатељ (народне и савремене приче о псима).* Нови Сад: Академска књига, 2024, 215 стр.

Монографија *Пас наш пријатељ (народне и савремене приче о псима)* аутора Љубинка Раденковића објављена је крајем 2024. године у издању Академске књиге из Новог Сада. Књигу чине уводна реч, затим две веће целине: „Пси у српским народним приповеткама и предањима“ и „Савремене приче о псима“. Потом су дати „Прилози“ и у оквиру њих: „Коментари о народним приповеткама“; „Речник мање познатих речи и израза“; поговор „Представе о псу у народној култури Срба у општесловенском контексту“; „Извори и цитирана литература“.

Уводна реч открива два основна подстицаја за писање ове монографије, која су потом утицала и на структуру књиге. Аутор наводи да су га, с једне стране, сећања из детињства на догађаје који су у вези са псима подстакла на изучавање традиционалних представа о псу код Срба. Потом се то истраживање проширило на општесловенски културни простор. С друге стране, савремене приче о псима и догађаји којима је аутор лично присуствовао утицали су на то да у књигу буде укључена и савремена грађа, која показује промену односа према псима у односу на традицију.

У прво поглавље („Пси у српским народним приповеткама и предањима“) укључено је четрдесет и осам записа, који припадају различитим фолклорним жанровима. Ту су заступљена есхатолошка и етиолошка предања, легенде, басне, приче о животињама, новелистичке приповетке, демонолошка предања и анегдоте. Примери се односе на српску традицију, али већина садржи интернационалне мотиве, на које се упућује у „Коментарима“. Аутор у оквиру њих за сваки пример наводи место и време настанка записа, име записивача, као и варијанте

на основу индекса приповедних мотива источнословенских народа (*Сравнительный указатель сюжетов; восточнославянская сказка*, 1979) и Бугара (*Български фолклорни приказки*, 1994), урађених према Арне-Томпсоновом систему (1964/1973). Примери су дати у изворном облику, тако да су неки на књижевном српском језику, док су други задржали дијалекатску форму.

Једна од карактеристика етиолошких, па и есхатолошких предања о псу не само код Срба већ и код словенских народа уопште јесте амбивалентан однос према овој животињи. У неким предањима је присутан позитиван, док је за друге доминантан негативан однос према псу. Према једном од предања, које је уврштено у први део монографије, порекло вука се доводи у везу са крвожедним псом: вук је настао од пса, којег је Свети Сава проклео зато што је заклао његову омиљену овцу, која се одвојила од стада (17). Негативна представа о псу је и у основи есхатолошког предања о постанку земљотреса, које је записано у хомољском крају. Према предању, земља је смештена на гранама једног великог глога за који је везан пас. Гризући глог, пас тресе земљу и то чини све док Свети Петар потпуно не обнови истањено стабло. Варијанте овог предања се могу наћи код многих народа, при чему се уместо пса јавља демонско биће или „нечастиви“ (135). С друге стране, пас се у предањима неких народа јавља као „божје створење“. Код Словенаца је забележено предање у ком Бог ствара пса да буде чувар Ноју. Код Срба су забележена предања која припадају АТУ 773 („супарништво бога и ђавола“), према којима пса ствара Бог, а вука ђаво. Негативне особине (лењост, прождрљивост, глупост) псу се често приписују када је он у приповеци или причи једини лик. Међутим, уколико се у причи јавља лик старог пса, обично је позитивно окарактерисан, као веран и одан. Пас у демонолошким предањима најчешће представља отелотворење неког демонског бића. Први део монографије се завршава кратким анегдотским причама и вицевима у вези са псима.

Другу целину књиге („Савремене приче о псима“) чине двадесет и две приче које, према наводима аутора, треба посматрати као текстове између документа и литературе. Већина примера су исечци из живота у којима се најчешће приказује жалосна судбина паса. У првој причи („Пас и покојни муж“) жена мотком покушава да истера пса из свог дворишта (79–80); у другој причи аутомобил налети на пса који тражи свог покојног газду и усмрти га, а возач притом љутито виче на јадну животињу (81–82); у причи о псу који је чувао семафор пролазник шутне пса само зато што није волео псе (90–91); у једној причи пса остављају на путу, па га грешком усмрте ловци (106–108) итд. Тема приче „Казна за пса Шарова“ (127–128) уједно је и један од главних подстицаја за писање ове монографије, а односи се на сећање на догађај из детињства

о убијању паса каменовањем. У свим другим примерима суровост према псу показују одрасле особе, док је ова прича једини пример дечје окрутности, која се у заједници не схвата као непожељно понашање.

У погледу позитивног односа према псима, међу савременим записима стоје приче „Куја Дуња и мачак Тито“ (92–95), „Пас Цветко“ (112–114), „Изненадни ујед пса“ (114) и „Пас и јеж“ (104). Ови записи односе се на доброту појединаца, љубав према псима и показују топлину. У последњој причи „Спасавање пса Снупија“ основна тема је спремност човека да ризикује сопствени живот како би спасао свог љубимца (131–134).

„Прилоге“ чине „Коментари“, за којима следи „Речник мање познатих речи и израза“ и студија „Представе о псу у народној култури Срба у општесловенском контексту“. У студији аутор поклања пажњу теми пса у научним истраживањима на словенском простору те називима за пса у словенским језицима. Потом истражује вредновање пса у традицији балканских народа и закључује да је оно било условљено улогом пса у привредном животу. Уколико је пас био чувар стада, високо је вредновáн. Затим аутор анализира народна предања и народна веровања о демонским и митолошким бићима која се могу јавити људима у виду пса. У наредном одељку тумачи лик пса у усменој књижевности, али и у народним басмама и бајањима. Истраживање теме пса у народној култури Словена заокружено је одељком о псу у лексици и фразеологији словенских језика.

Монографија *Пас наш пријатељ (народне и савремене приче о псима)* пружа детаљан и целовит увид у представе о псу у култури Срба, али и словенских народа, почев од старих времена до савременог доба. Иако је замишљена као научно-популарна, књига представља изузетан допринос славистичким и фолклористичким изучавањима, с обзиром на то да се теми пса приступило кроз истраживања народних веровања, народних обичаја, народне књижевности и језика различитих словенских народа.

Драгана Ђурић / Dragana Đurić
Балканолошки институт САНУ, Београд/
Institute for Balkan Studies SASA, Belgrade
E-mail: dragana.djuric@bi.sanu.ac.rs
https://orcid.org/0000-0002-0560-0860

Примљено/Received: 28. 3. 2026.
Прихваћено/Accepted: 31. 3. 2026.